

scientific-pedagogical and scientific personnel in adjunct (postgraduate) and doctoral studies; 11) standards for the number of higher education applicants, in accordance with the number of positions of scientific and pedagogical workers; 12) procedures for training graduate students (adjuncts) for the PhD degree; 13) formation of individual educational trajectories, study plans and practical training of applicants.

Taking into account the current normative regulation of university autonomy in institutions of higher military education of Ukraine, we can state that for these institutions it exists only within the limits defined by the legislator, to the extent necessary to fulfill the specific tasks of such institutions of higher education. At the same time, in accordance with the law, academic freedom is guaranteed to participants in the educational process of higher military educational institutions.

Key words: *higher military education; training of officers of higher military educational institutions; military specialist; institutional autonomy; academic freedom.*

УДК 001.8:37.013:373:331.54

Дарина Тарарук

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

ORCID ID 0000-0002-4962-1620

DOI 10.24139/2312-5993/2023.03/394-403

ФОРМУВАЛЬНИЙ ЕТАП ЕКСПЕРИМЕНТУ: ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ

Актуалізовано профорієнтаційну роботу з учнями у ЗЗСО, яка сприяє ефективному зреалізуванню професійно-особистісного потенціалу. Окреслено формування готовності вчителів гуманітарних предметів до проведення профорієнтаційної роботи, яка відбувається за дієвого впровадження педагогічних умов та запропонованої структурно-функціональної моделі. У статті розглянуто експериментальну роботу, що проводилася згідно окресленої дослідницької мети та робочої гіпотези. Схарактеризовано формувальний експеримент за впровадження на курсах підвищення кваліфікації системи післядипломної освіти навчальних дисциплін «Моделювання профорієнтаційної роботи в закладах загальної середньої освіти» та «Професійне самовизначення учнів на уроках гуманітарних предметів», які сприяли формуванню у педагогів гуманітарних предметів готовності до проведення ефективної профорієнтаційної роботи. Обґрунтовано використання дієвих методик та тестових завдань. Отримані результати на початку та в кінці формувального етапу експерименту у контрольних і експериментальних групах та здійснений порівняльний аналіз за середнім значенням показників за рівнями (високий, достатній, середній та низький) довели сформовану готовність педагогів гуманітарних предметів до результативного проведення профорієнтаційної роботи з учнями у ЗЗСО. Одержано статистичні дані (цифрові результати відображено у рисунках) засвідчують, що вчителі гуманітарних предметів експериментальних груп частіше ніж вчителі контрольних груп працюють над особистісним саморозвитком, більше проявляють інтерес до різних видів профорієнтаційних активностей та здійснення самостійного вибору індивідуально-профорієнтаційного маршруту у роботі з учнями.

Ключові слова: *учні, вчителі, профорієнтаційна робота, освітній процес, експеримент, етапи експерименту.*

Постановка проблеми. Зростаюча необхідність у забезпеченні якості професійного самовизначення учнів в ЗЗСО спричинили потребу підготовки педагогів до профорієнтаційного сприяння школярам. Саме від набутих профорієнтаційних компетентностей залежить успішність вибору майбутньої професії учнями. Формування готовності педагогів до проведення профорієнтації з школярами спрямоване на ефективні результати у цьому напрямі роботи, що полягає не тільки в розумінні значущості знань та доцільності своєчасної допомоги школярам, а й у розвитку на цій основі профорієнтаційних умінь та навичок. Тому нині у нових умовах діяльності освітніх установ необхідне «перенесення» підготовки педагогів ЗЗСО до профорієнтаційного самовизначення школярам з установ загальної освіти до підвищення кваліфікації в системі післядипломної освіти.

Аналіз актуальних досліджень. Необхідність створення сприятливих умов для розвитку готовності вчителів гуманітарних предметів до профорієнтаційного самовизначення школярів на курсах підвищення кваліфікації у системі післядипломної освіти зумовлена зростанням у них особистої професійної відповідальності за зроблений вибір професії учнями та відсутністю системи підготовки вчителів до профорієнтаційної діяльності у ЗВО.

Теоретико-методологічні основи дослідження процесу формування профорієнтаційної компетентності розглядали науковці Т. Десятов, В. Зінченко; методологічні підходи до формування кар'єри майбутніх фахівців досліджували науковці В. Лозовецька та Ю. Козловський; професійне самовдосконалення викладачів гуманітарних дисциплін вищої школи вивчали науковці І. Ткачук, О. Хмелева-Токарева, Г. Цветкова та ін.

Розгляду закономірностей та дієвих умов розвитку професійної компетентності педагогів у системі підвищення кваліфікації присвятили свої праці І. Глухов, О. Мельник, С. Ткачук, В. Чичук, Т. Шмоніна, О. Флярковська, О. Фокша. Науковці І. Савка, Н. Сас, Н. Сенчина, Т. Якимович, Т. Яремко вивчала професійну підготовку вчителів гуманітарних спеціальностей в умовах післядипломної освіти:

Таким чином, нами актуалізується робота щодо формування готовності педагогів до профорієнтаційного самовизначення школярів у ЗЗСО, що потребує наукового доповнення.

Мета статті – окреслити організацію та методiku проведення формувального етапу експериментального дослідження та схарактеризувати одержані числові показники.

Методи дослідження: теоретичний аналіз і узагальнення науково-методичної літератури, педагогічний експеримент, методи логічного, порівняльного аналізу та математичної статистики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування готовності вчителів гуманітарних предметів до проведення профорієнтаційної роботи (далі ПОР) у закладах загальної середньої освіти відбувалося за дієвого впровадження педагогічних умов та структурно-функціональної моделі (Сагадіна, 2017). Цьому сприяло проведення нами теоретичного аналізу науково-педагогічної літератури, що дозволило виокремити належні педагогічні умови, які спричинили результативне профорієнтаційне навчання вчителів освітніх закладів (Грищенко, 2019; Негривода, 2012; Олійник, 2021; Пономарьова, 2017). Ці умови передбачали створення мотиваційно-ціннісного освітнього середовища в системі післядипломної освіти; змістове наповнення дисциплін циклу гуманітарної підготовки, що скеровувалися на проведення результативної профорієнтаційної роботи з учнями; використання під час проведення профорієнтації фахово-зорієнтованих професійних ситуацій; процес самовдосконалення та самореалізування вчителів у цій царині педагогічної діяльності, як важливого чинника ефективного проведення профорієнтаційної роботи (Вановська, 2018; Ребуха, 2022, с. 185–190; Сенчина, 2017, с. 147–150). Експериментальна робота проводилася нами згідно окресленої дослідницької мети та робочої гіпотези й характеризувалася цілеспрямованістю та доказовістю наукових результатів. Нами були визначені найголовніші завдання формувального етапу експериментального дослідження, що передбачали:

– впровадження моделі формування готовності вчителів гуманітарних предметів до ПОР;

– експериментальну перевірку впливу педагогічних умов на ефективну реалізацію методики з формування готовності вчителів гуманітарних предметів до проведення ПОР.

Окресливши проблему, предмет дослідження, його робочу гіпотезу і завдання ми окреслили навчальні заклади та категорію вчителів, яких ми залучили до проведення експериментального дослідження. За основу програми формування готовності вчителів гуманітарних предметів до проведення ПО з учнями нами була

використана науково-обґрунтована науковцем Ю. Бабанським (1997 р.) модель, що допомогла нам структурувати дослідження, а відтак здійснити перевірку вихідного рівня сформованої готовності вчителів гуманітарних предметів до проведення ПОР у ЗЗСО, практично втілити під час проходження курсів підвищення кваліфікації структурно-функціональної моделі формування готовності вчителів гуманітарних предметів до проведення ПОР, звершити перевірку сформованого рівня готовності вчителів гуманітарних предметів до проведення ПОР зразу після проведення формувального етапу експериментальної роботи, провести аналіз та узагальнити отримані результати експериментальної роботи з формування готовності вчителів гуманітарних предметів до проведення ПОР за належного впровадження дієвих педагогічних умов (Гончарова, 2010; Гусак, 2017; Загребнюк, 2013).

Водночас на формувальному етапі експериментального дослідження ми покроково проводили його здійснення із застосуванням дієвих діагностичних методів та провели під час експерименту математичну обробку отриманих числових показників.

Поєднання діагностичної та методичної роботи, проведення апробації визначених педагогічних умов із застосування різних форм організації освітнього середовища стали причиною набуття вчителями гуманітарних предметів профорієнтаційних знань, важливих для проведення ПОР умінь і дієвих практичних навичок, без яких не може обійтися вчитель під час ПОР з учнями закладів освіти.

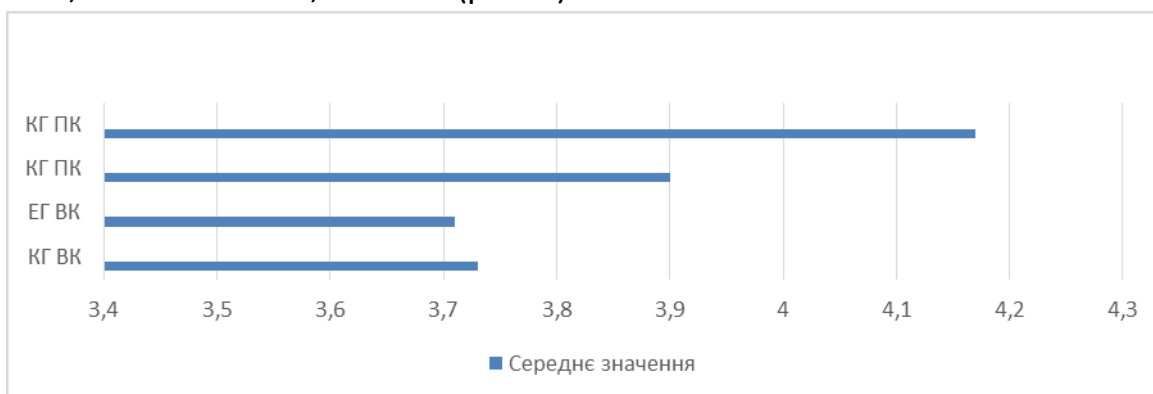
Обґрунтована на формувальному етапі педагогічного експериментального дослідження модель формування готовності вчителів гуманітарних предметів до ПОР у ЗЗСО сприяла розкриттю шляхів його безперервного професійного розвитку. Удосконалені вже набуті вчителями профорієнтаційні знання та уміння допомагали вчителям у досягненні профорієнтаційної мети – допомогти учням професійно самовизначитися та ефективно самореалізуватися у майбутній професії.

Формувальний експеримент складався з впровадження на курсах підвищення кваліфікації системи післядипломної освіти навчальних дисциплін «Моделювання профорієнтаційної роботи в закладах загальної середньої освіти» та «Професійне самовизначення учнів на уроках гуманітарних предметів», які сприяли формуванню у педагогів гуманітарних предметів профорієнтаційної готовності до проведення ПОР. Набутті вчителями експериментальних груп нові

профорієнтаційні знання уможливлувалися за їх активної участі в пошуково-дослідницькій роботі. Проведені тематичні консультації, круглий стіл на ПО тематику, ділові ігри, міні тренінги та ін. із використанням колективної, індивідуальної та групової форми організації начальної діяльності вчителів цілеспрямовано передбачали формування ПО готовності. Слід підкреслити, що в ПОР важливим є не тільки індивідуальне спілкування, але й групове та колективне, тому зазначені заходи лише сприяли розвитку такого спілкування й розширювали його межі.

Використовуючи дієві методики (як авторські, так і знаних науковців) та тестові завдання, ми отримали результати на початку та в кінці формувального етапу експерименту. Так як в контрольних групах (КГ) та експериментальних групах (ЕГ) відповідно було 41 і 42 особи (майже однакова кількість), то порівняльний аналіз ми здійснювали за середнім значенням (СЗ) за рівнями (високий, достатній, середній та низький) готовності.

Отримані дані засвідчили, що рівні сформованої готовності у вчителів гуманітарних предметів в КГ та ЕГ за мотиваційно-ціннісним компонентом на вхідному контролі (ВК) майже не відрізняються за СЗ (становлять в кожній групі 3,73 та 3,71 відповідно). Проведення аналізу результатів ВК та ПК формувального етапу експерименту дозволило виявити, що СЗ сформованої готовності вчителів гуманітарних предметів до ПОР за мотиваційно-ціннісним компонентом в КГ зріс від 3,73 до 3,90 (на 0,23 бала), а в ЕГ – від 3,71 до 4,17 (на 0,46 бала), а це, у свою чергу, на 0,23 бала більше, ніж в КГ (рис. 1).

Примітка: КГ ВК – контрольна група, вхідний контроль; КГ ПК – контрольна група, підсумковий контроль; ЕГ ВК – експериментальна група, вхідний контроль; ЕГ ПК – експериментальна група, підсумковий контроль.

Рис. 1. Сформованість мотиваційно-ціннісного компонента готовності вчителів до ПОР

Числові показники СЗ рівнів сформованості змістовно-операційного компонента готовності зазначені на рис. 2.

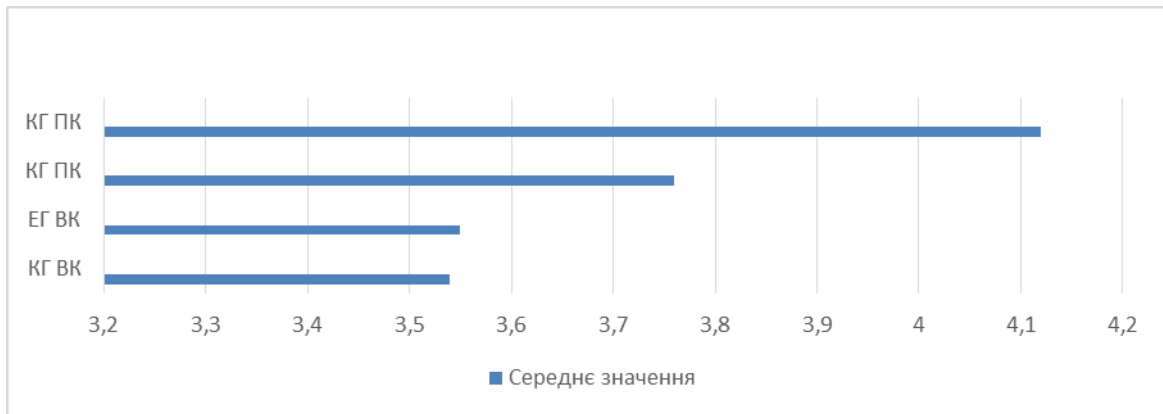

Рис. 2. Сформованість змістовно-операційного компонента готовності вчителів до ПОР

Порівняльний аналіз отриманих результатів, що зазначені на рис. 2, демонструє динаміку змін у показниках КГ та ЕК. Зростання СЗ сформованості змістовно-операційного компонента на 0,57 бала більше в ЕГ (від 3,55 до 4,12 із різницею на 0,57 бала), ніж в КГ (від 3,54 до 3,76 із різницею на 0,24 бала) засвідчує результативне засвоєння вчителями гуманітарних предметів навчального ПО матеріалу на курсах підвищення кваліфікації.

Результати сформованості показників СЗ за оцінково-рефлексивним компонентом готовності вчителів гуманітарних предметів до ПОР в ЗЗСО знайшли своє відображення на рис. 3.

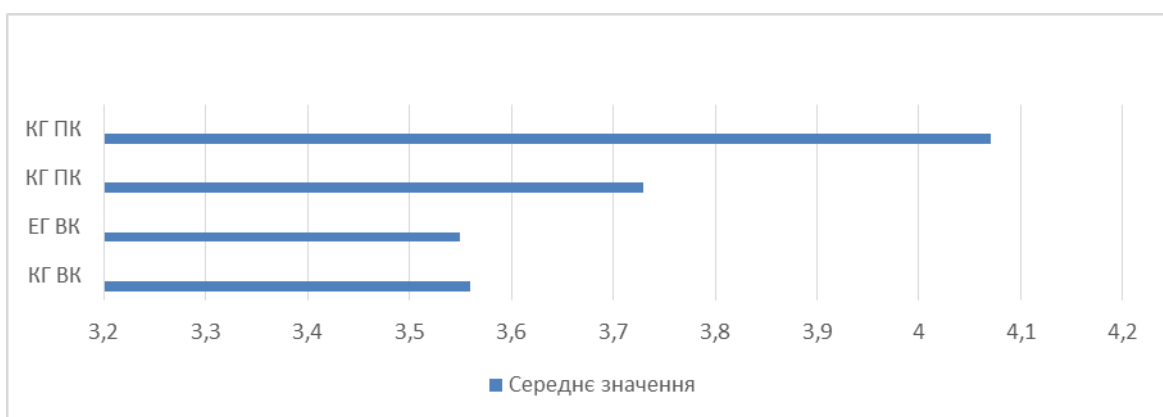

Рис. 3. Сформованість оцінково-рефлексивного компонента готовності вчителів до ПОР у ЗЗСО

Проведення порівняльного аналізу даних таблиці є свідченням того, що за числовими СЗ у вчителів гуманітарних предметів КГ відбулося зростання даного показника за сформованістю оцінково-

рефлексивного компонента в КГ на 0,17 бали (на ВК СЗ у КГ становило 3,56 бала, а на ПК СЗ – 3,73 бала), тоді як в ЕГ різниця СЗ становить 0,52 бала (на ВК СЗ – 3,55 бала, ПК СЗ – 4,07 бала), що на 0,35 бала більше ніж у вчителів КГ. Так, у педагогів ЕГ більше сформувалося усвідомлення власної ПОР із свідомим контролюванням результатів професійного зростання учнів та їх досягнень у виборі професії.

На рис. 4 зображено результати цифрових показників СБ для всіх рівнів сформованості професійно-розвивального компонента на вхідному та підсумковому контролі формувального етапу проведеного нами експериментального дослідження.

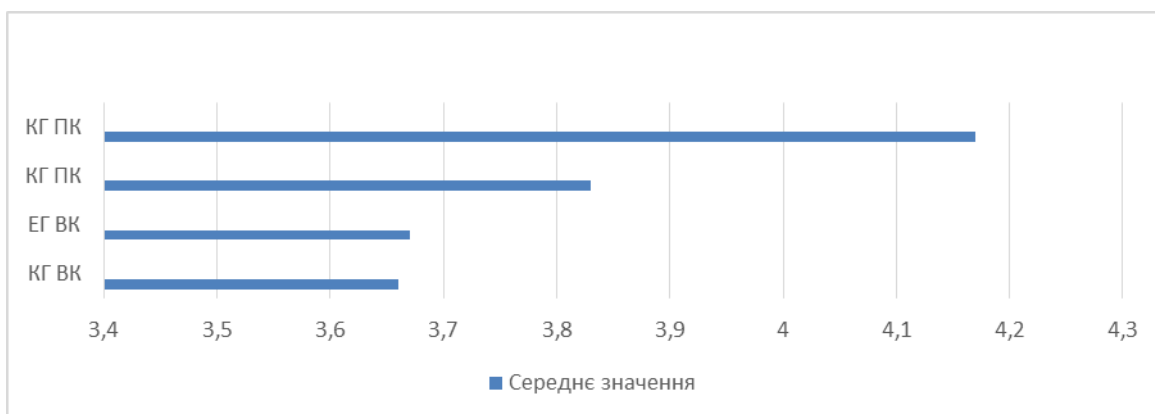

Рис. 4. Сформованість професійно-розвивального компонента готовності вчителів до ПОР у ЗЗСО

Проведений аналіз показників, які відображені на рис. 4 засвідчують зростання професійно-розвивального компонента готовності вчителів до ПОР в КГ. Бачимо, що СЗ лежить в межах від 3,66 до 3,83 бала, а це на 0,17 бала більше в кінці формувального етапу дослідження. Щодо ЕГ, то у них відбулося значне зростання показників: від 3,67 бала на початку формувального етапу до 4,17 бала в кінці цього етапу. Зростання становило 0,5 бала, що на 0,33 бала більше, ніж у педагогів КГ.

Отримані дані засвідчують, що вчителі гуманітарних предметів ЕГ частіше ніж учителі КГ здійснюють саморозвиток, більше проявляють інтерес до різних видів активностей, самостійно працюють над здійсненням вибору індивідуального профорієнтаційного маршруту у роботі з учнями.

Висновки і перспективи дослідження. Отож, порівняльні результати вхідного та підсумкового контролю на початку формувального етапу експериментального дослідження та на його завершенні засвідчили, що в цілому для вчителів гуманітарних

предметів готовність до проведення ПОР в ЗЗСО початку формувального етапу є невисокою через різні на те причини: неузгодженість між отриманими теоретичними профорієнтаційними знаннями і зреалізованими практичними навичками; недостатньо-сформована мотивація та особистісні потреби у набутті такої готовності, невміння розв'язувати нестандартні ПО ситуації; низька спрямованість на професійно-орієнтаційного самоосвітню діяльність та ін. Таким чином, в процесі проведення експериментального дослідження було поєднано діагностичну та методичну роботу та здійснено апробацію визначених педагогічних умов і форм організації профорієнтаційного освітнього середовища.

Подальших наукових розвідок потребує проблема формування готовності вчителів ЗЗСО до консультування батьків учнів старших класів щодо їхнього професійного самовизначення.

ЛІТЕРАТУРА

- Вановська, І. М. (2018). Компетентнісний підхід до професійного розвитку вчителів історичних дисциплін в умовах післядипломної освіти. *Сучасні тенденції розвитку освіти й науки: проблеми та перспективи*, 3, 52–57. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/26133/1/Zbirnyk_LNNCPO3.pdf#page=53 (Vanovska, I. M. (2018). Competency-based approach to the professional development of history teachers in postgraduate education conditions. *Modern Trends in Education and Science: Problems and Prospects*, 3, 52–57. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/26133/1/Zbirnyk_LNNCPO3.pdf#page=53)
- Гончарова, Н. О. (2010). *Основи професійної орієнтації*. Київ: Видавничий дім «Слово», 168 (Honcharova, N. O. (2010). *Basics of professional orientation*. Kyiv: Publishing House "Slovo", 168).
- Гусак, В. М. (2017). Визначення структури, критеріїв та показників професійної компетентності педагога-організатора у післядипломній освіті. *Педагогічні науки*, LXXIX, 2, 106–112. (Husak, V. M. (2017). Defining the structure, criteria, and indicators of professional competence of an organizer teacher in postgraduate education. *Pedagogical Sciences*, LXXIX, 2, 106–112).
- Грищенко, С. В. (2019). *Основні аспекти профорієнтації учнів закладів загальної середньої освіти на початку XXI століття*. X Міжнар. конф. молодих вчених «Молоді вчені 2019 – від теорії до практики» (Дніпро, 7 бер. 2019 р). Дніпро, сс. 263–267. (Hryshchenko, S. V. (2019). *Basic aspects of career guidance for students of general secondary education institutions in the early 21st century*. X International Conference of Young Scientists "Young Scientists 2019 – From Theory to Practice" (Dnipro, March 7, 2019). Dnipro, pp. 263–267).
- Загребнюк, Ю. В. (2013). Професійне самовизначення учнів як соціально-педагогічна проблема. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Серія: Педагогічні науки*, 2, 146–151 (Zahrebniuk, Yu. V. (2013). Professional self-determination of students as a socio-pedagogical problem. *Collection of Scientific Papers of Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University. Series: Pedagogical Sciences*, 2, 146–151).

- Негрівода, О. О. (2012). *Підготовка майбутніх учителів до професійно-орієнтаційної роботи зі старшокласниками* (автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04). Одеса (Nehrivoda, O. O. (2012). *Preparing future teachers for professional guidance work with high school students* (Ph.D. thesis in pedagogical sciences: 13.00.04). Odesa).
- Олійник, І. М. (2021). *Поняття про інтеграцію змісту освіти в системі післядипломної педагогічної освіти вчителів. Реформа освіти в Україні, 138–141* (Oliinyk, I. M. (2021). *Concept of content integration in the system of postgraduate pedagogical education of teachers. Education Reform in Ukraine, 138–141*).
- Пономарьова, Н. О. (2017). *Сучасні підходи до періодизації профорієнтаційної роботи зі школярами. Наукові записки. Серія: Проблеми методу фізико-математичної і технологічної освіти, 11(4), 170–175* (Ponomariova, N. O. (2017). *Modern approaches to the periodization of career guidance work with school students. Scientific Notes. Series: Problems of Physics, Mathematics and Technological Education, 11(4), 170–175*).
- Ребуха, Л. З. (2022). *Готовність вчителів гуманітарних предметів до профорієнтаційної роботи у закладах загальної середньої освіти. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки, 1 (349), 1, 185–192* (Rebukha, L. Z. (2022). *Readiness of teachers of humanities for career guidance work in general secondary education institutions. Bulletin of Taras Shevchenko Lugansk National University. Series: Pedagogical Sciences, 1 (349), 1, 185–192*).
- Сагадіна, О. Ю. (2017). *Формування готовності вчителів до консультативної профорієнтаційної роботи з учнями старшої школи в системі підвищення кваліфікації. Науково-методичні основи професійного розвитку керівних і педагогічних кадрів в умовах випереджувальної післядипломної освіти: зб. наук. праць за матер. Всеукр. наук.-практ. конф (Рівне, 30-31 бер. 2017 р.). Рівне: РОІППО, 216-222* (Sahadina, O. Yu. (2017). *Formation of teachers' readiness for advisory career guidance work with high school students in the system of advanced postgraduate education. Scientific and Methodological Foundations of Professional Development of Administrative and Pedagogical Staff in the Conditions of Advanced Postgraduate Education: Collection of Scientific Papers from the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference (Rivne, March 30–31, 2017). Rivne: ROIPPO, 216–222*).
- Сенчина, Н. Г. (2017). *Професійна підготовка вчителів гуманітарних спеціальностей в умовах післядипломної освіти: рефлексивна парадигма. Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка. Психологія, 2 (11), 147-152* (Senchina, N. H. (2017). *Professional training of teachers of humanities in the context of postgraduate education: a reflexive paradigm. Bulletin of the National Aviation University. Series: Pedagogy. Psychology, 2 (11), 147–152*).

SUMMARY

Daryna Tararuk. Formative stage of the experiment: organization and method of conducting.

Vocational guidance work with students in schools, which contributes to the effective realization of professional and personal potential, has been updated. The formation of the readiness of teachers of humanitarian subjects to conduct vocational career guidance work, which takes place under the effective implementation of

pedagogical conditions and proposed the structural-functional model, has been outlined. The article examines the experimental work that was carried out according to the outlined research goal and working hypothesis. The formative experiment of introducing the educational disciplines "Modeling career guidance work in institutions of general secondary education" and "Professional self-determination of students in the lessons of humanities subjects" in training courses of the postgraduate education system, which contributed to the formation of humanities teachers' readiness to conduct effective career guidance work has been characterized. The use of effective methods and test tasks is substantiated. The results obtained at the beginning and at the end of the formative stage of the experiment in the control and experimental groups and the comparative analysis of the average value of the indicators by levels (high, sufficient, average and low) proved the readiness of teachers of humanities subjects to effectively conducting of career guidance work with students in schools. Statistical data (digital results are shown in the figures) prove that the teachers of humanitarian subjects of the experimental groups work on personal self-development more often than the teachers of the control groups, show more interest in various types of career guidance activities and the implementation of an independent choice of an individual career guidance route in working with students.

Key words: *students, teachers, career vocational guidance work, educational process, experiment, stages of the experiment.*

УДК 78.03

Олена Устименко-Косоріч

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ORCID ID 0000-0001-9686-7626

DOI 10.24139/2312-5993/2023.03/403-413

НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНІ, ЄВРОПЕЙСЬКІ ТРАДИЦІЇ У ФОРТЕПІАННІЙ МУЗИЦІ ТА СЦЕНІЧНО-ВОКАЛЬНОМУ МИСТЕЦТВІ УКРАЇНИ ТА КИТАЮ ХХ-ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ: ПОРІВНЯЛЬНО-СТИЛЬОВИЙ АНАЛІЗ

На основі аналізу джерельної бази дослідження встановлено стан розробленості проблеми розвитку національно-культурних та європейських традицій у фортеп'яній музиці та сценічно-вокальному мистецтві України та Китаю ХХ початку ХХІ століття в контексті порівняльно-стильового аналізу. Обґрунтовано, що означені види мистецтва розвивались під впливом національних культурно-історичних чинників та європейського музичного мистецтва; становлення композиторської школи, мистецької освіти тощо. Запропоновано періодизацію розвитку фортеп'яної музики та сценічно-вокального мистецтва Україні та Китаю; наведено приклади маловідомих творів китайських композиторів в контексті еволюції досліджуваних жанрів. Представлені результати дослідження можуть бути використані в подальших наукових розвідках для вивчення стилю та композиторської техніки в контексті розвитку зазначених видів мистецтва в Україні та Китаю.

Ключові слова: *національно-культурні та європейські традиції, стильовий аналіз, сценічно-вокальне мистецтво, фортеп'янна музика, українські та китайські композитори, музичні твори, цикли фортеп'янних мініатюр, китайська опера.*